

Kapitola 2

VÁLEČNÝ KŮŇ

aneb huculský kůň v období světových válek

V minulém díle našeho povídání o huculech jsme si mj. řekli, že podobu těchto koní utvářela různá plemena od divokých kertaků a lesostepních tarpanů až po koně arabské a mnoho dalších, o nichž se už ani nedozvíme. Ukončení této živelné plemenitby předznamenal rok 1763, kdy císařovna Marie Terezie vydala patent s názvem: „Nařízení o jednotném vedení chovu koní“. Tím se mj. definovaly podmínky pro zařazení hřebců do chovu a zaváděla pravidla pro zakládání zemských hřebčinců, bonitace koní, bezplatné připouštění klisen, volný prodej atp. Cestou naznačenou svou matkou se vydal též její nástupce na trůně Rakousko-uherského mocnářství, císař Josef II., jenž dal v roce 1780 podnět ke vzniku dalších hřebčinců a hřebčinů. Největšími z nich byli již dříve zmiňované hřebčiny v Radovci a Lucině, jejichž zřízení bylo diktováno vzrůstajícími požadavky císařské armády na neustále zvyšování počtu koní – soumarů. Zde však základní kámen chovu huculských koní ještě položen nebyl.

V roce 1869 přešlo do té doby vojensky řízené vedení hřebčinů pod civilní správu a v důsledku nekompetentního vedení byl chov koní r. 1872 zcela zrušen. Roku 1879 se pak chov koní pod vojenským vedením obnovil a téměř současně s tím vzniká samostatný chov huculských koní v hřebčině Lucina roku 1877, kde základem jsou silní hřebci kmenů Goral a Hroby. Zájem Rakousko-uherské armády o mohutnější soumary se neustále zvyšoval, v důsledku čehož se v roce 1912 zvýšila četnost huculského základního stáda na 77 ks. Čistota chovu zde však byla zcela podružnou, čemuž ostatně odpovídá i tehdejší oficiální označení hřebčína: „hospodářský dvůr s chovem soumarů“; neustálá potřeba císařské armády pak přeměnila chov huculských koní na produkci soumarů. V první fázi I. světové války přišel chov o většinu plemenných hřebců zkonfiskovaných ve prospěch armády, v důsledku čehož byl radovecký hřebčín spolu s hřebčínem Lucina evakuován do vnitrozemí, kdy samotný chov huculských koní byl soustředěn především v nově vybudovaném hřebčině ve Waldhoffu v Dolním Rakousku; část tohoto stáda pak získala v r. 1922 Československá republika.

Osudu válečných koní neunikli huculové ani v období II. světové války, např. na Dukle by to bez nich vůbec nebylo možné. Pomáhali všude tam, kam se nedostal automobil nebo traktor, především pak jako nosiči potravin, zbraní a střeliva. Díky své přirozené obratnosti v často neschůdném horském terénu byli k tomuto využití (bohužel) takřikajíc předurčení a nemálo z nich za to zaplatilo svým životem.

O výjimečnosti huculského koně pak vypráví autentický příběh Jána Vavreka, staršího spolupracovníka v hřebčíně Velký Šariš, z období II. světové války tak, jak jej zaznamenal MVDr. Peter Holakovský:

„V období druhé světové války Ján Vavrek sloužil jako podkovář a pomocník veterináře. Ve vojenské hantýrce se takové funkci říkalo kuršmíd. Přeložit by se to dalo jako léčící kovář. Armáda v období války používala koně nejen na tahání povozů, ale také jako jezdecké a na nošení nákladů. Rychlé a elegantní jezdecké koně používalo hlavně jezdecko, spojky a průzkumníci. Těžcí tažní koně sloužili k tahání povozů a děl. Koně vhodné do těžko schůdného terénu se používali na přepravu zbraní a munice v horských podmínkách. Proto nepřekvapí, že k takovému účelu se nejlépe hodili právě koně huculského plemene. Jednou si pan Vavrek vzpomněl na zajímavou příhodu, která se stala při zdolávání jednoho horského průsmyku. Při bojové operaci se skupina zbraněmi naložených huculů snažila

Huculští koně v 1. světové válce

husím pochodem rychle překonat horský průsmyk. Na nosných sedlech – krošnách měli naložené těžké lafetové kulomety a střelivo. V obtížném terénu se však dalo projít pouze po úzkém chodníčku, který se vinul po okraji strmého srázu. Z jedné strany chodníku skalní stěna a z druhé asi patnáct metrů hluboká úžlabina, kterou protékal horský potůček. Dno úžlabiny bylo bujně zarostlé stromy a keříky. Už už to vypadalo, že se přesun bez problémů podaří. V tom

skupinku koní objevili nepřátelští dělostřelci. Během chvíle vzduchem zasvištěly první dělostřelecké granáty. Než dělostřelci dokázali zaměřit, většina koní byla už na druhé straně průsmyku. K přímému zásahu sice nedošlo, ale při výbuchu jednoho z granátů tlaková vlna posledního koně shodila do úžlabiny. Po boji a úspěšném zatlačení nepřátelské fronty velitel rozhodl,

že si vojáci zaslouží odměnu. Odměnou měla být pořádná porce dobře propečeného koňského masa pro každého vojáka. Za tím účelem velitel vyslal do úžlabiny čtyři vojáky, aby vyzdvihli kulomet, koňský postroj a samozřejmě také pořádné kusy koňského masa. Hostina se ale nekonala. K překvapení všech se vojáci vrátili bez kulometu, ale zato s pořádně poškrábaným, ale živým huculem. Veliteli referovali, že kulomet a nosné sedlo byly tak pokřivené a rozbité, že nemělo žádný smysl je brát s sebou. Hucula však našli, jak se vesele popásá na šťavnaté trávě u potoka. Samozřejmě každý byl zvědavý, jak mohl hucul ten pád bez větší újmy přežít. Většina jiných koní by skončila přinejmenším s polámanýma nohama. Hucula však zachránily schopnosti, které zdědil po předcích odnepaměti se pochybujících v těžko schůdném horském terénu. Svědkové pádu totiž viděli, že hucul během pádu nerozhazoval bezhlavě nohama, jak by to udělala většina koní. Držel je blízko u těla, čímž předešel vážnějšímu poranění. Samozřejmě, pád částečně ztlumily také větve stromů a keřů rostoucích v úžlabině.“

Vlivem válečných potřeb došlo v období světových válek k určité nikoli nezanedbatelné deformaci plemene huculských koní, a to především díky křížení s jinými plemeny tak, aby vznikal především odolný soumar. R. Hutter k tomu uvádí: „Plemenná podstata klisen získaná od armády, až na malé výjimky, jsou nepochybně kříženky, které v průměru disponují větším kalibrem, než naše klisny huculského kmenového stáda a částečně mají silnější obvod záprstí, přesto se neosvědčují. Jsou úzké, rodí vysokonohé potomky v té nejpestřejší heterogenní podobě. K dalšímu chovu jsou prakticky neupotřebitelné. Malá část z nich by mohla najít uplatnění v zemědělství.“

Po skončení II. světové války došlo k těžké decimaci chovu huculských koní, a to zejm. v důsledku nenahraditelných ztrát chovného materiálu. Význam malých horských koní zdůrazňovala nejen státní, ale i vojenská správa, což bylo způsobené zejm. zkušenostmi získanými Prvním armádním sborem generála Ludvíka Svobody v bojích o Dukelský průsmyk, v průběhu kterých nedocenitelnou službu horskému dělostřelectvu poskytl právě houževnatý huculský kůň. Paradoxně právě tyto skutečnosti vedly

Huculský kůň během bojů na Dukle

Huculská klisna

Výcvik huculských koní v hřebčíně Lucina v současnosti

počátkem 70. let 20. stol. k vydání rozkazu panem prezidentem L. Svobodou k okamžitému provedení celostátní inventarizace huculských koní, která ve výsledku vyústila do jejich záchrany. A jak záchrana huculského koně probíhala si povíme v příštím díle tohoto seriálu ...

***Proč mít doma vzácného hucula?
Jen pro ten pocit, že se na takový
unikát mohu kdykoliv podívat,
že jej vůbec mám!
(Michael Csaba Duruttya)***

(Michael Csaba Duruttya)

Stádo huculských koní na zimní pastvině v Krkonoších